

УДК 811.161.2'367.332'333:070
DOI 10.31652/2521-1307-2024-39-07

Структурно-стилістичні особливості речень із відокремленими означеннями в мові сучасних українських газет

Інна Завальнюк <https://orcid.org/0000-0002-3993-9555>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції: 10.11.2024 • Схвалено до друку: 29.11.2024

Анотація

У статті проаналізовано прості речення з відокремленими означеннями у їхньому складі, з'ясовано структурно-семантичні і стилістичні особливості таких речень у мові сучасної української газетної періодики. **Актуальність** пропонованої розвідки спричинена тим, що відокремлення як синтаксичне і значеннєво-стилістичне явище не було об'єктом опису на матеріалі різностильових текстів, зокрема й газетного-публіцистичного, – стилю, який найшвидше реагує на все нове, що відбувається в мові під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. **Метою** статті є опис структури, способів вираження різновидових відокремлених означень, актуалізованих у мові сучасних українських газет, з'ясування семантики відокремлень з огляду на комунікативну значущість, окреслення стилістичної ролі простого речення, ускладненого відокремленими означеннями, у масмедійному тексті. На найновішому ілюстративному матеріалі продемонстровано залежність вибору, змістового наповнення й структурування відокремлених означень від комунікативно-прагматичних потреб: інтенцій журналіста, потреб оновленої суспільної комунікації в сучасних умовах буття тощо. Акцентовано на вияві специфіки функціонування відокремлених одиниць, з'ясуванні того, як пов'язані між собою різні види й способи ускладнення змісту й структури простого речення за допомогою відокремлення в конкретних висловленнях. Простежено нові тенденції у використанні відокремлених членів речення, які актуалізувалися в синтаксисі мови українських медійних текстів сьогодення під впливом інтра- та екстралінгвістичних чинників.

Ключові слова: синтаксична одиниця, член речення, явище відокремлення, відокремлене означення, просте речення, нова тенденція, функційно-стилістичний вияв, експресивний синтаксис, мова сучасних українських газет

UDC 811.161.2'367.332'333:070
DOI 10.31652/2521-1307-2024-39-07

Structural and stylistic features of sentences with separated meanings in the language of modern Ukrainian newspapers

Inna Zavalniuk <https://orcid.org/0000-0002-3993-9555>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Received: 10.11.2024 • Accepted: 29.11.2024

Abstract

The study of the phenomenon of separation is quite old, traditional and established in the modern theory of syntax. Studying the works of scientists proves that today there is no single approach to the study of separation, because the presence of different aspects - formal-syntactic, semantic-syntactic, communicative - makes it impossible. The most recent works of other linguists concern the delineation of the grammatical status of simple complex sentences in the syntax of the modern Ukrainian language, the theoretical and methodological principles of separation, the clarification of the conditions for the separation of syntaxes in the structure of a simple complex sentence, etc. However, the study of this logical-linguistic and speech syntactic phenomenon in various style texts, in particular in newspaper and journalistic texts, remains out of researchers' attention, because this style is the fastest reacting to everything new that occurs in the language under the influence of external and internal factors. The **purpose** of the article is to analyze a simple sentence with separate meanings in its composition, to clarify the structural-semantic and stylistic features of such sentences in the language of modern Ukrainian newspaper periodicals. The main research **methods** were the descriptive and observational methods, which were used to differentiate the structural-semantic varieties of syntactic units, as well as the functional analysis method - to determine their stylistic load. **Results.** The article analyzes simple sentences with separate meanings in their composition, elucidates the structural, semantic and stylistic features of such sentences in the language of modern Ukrainian newspaper periodicals. The latest illustrative material demonstrates the dependence of the choice, content, and structuring of separate meanings on communicative and pragmatic needs: the journalist's intentions, transformations in Ukrainian society, the needs of updated social communication in modern living conditions. Emphasis is placed on revealing the specifics of the functioning of separated units, clarifying how different types and methods of complicating the content and structure of a simple sentence are related to each other by means of separation in specific statements. **Conclusion.** Separation is a kind of semantic and syntactic complication of a simple elementary sentence. Intonation serves as an expression of separation. Separated parts of a sentence are characterized by greater semantic weight in the structure of a simple complex sentence than unseparated ones, because an important thought or its essential element is always actualized by a separated part of a sentence. In the language of modern Ukrainian newspapers, we can trace various types of separations: agreed adjectival and non-agreed meanings, adjectival inflections, verbs and adjectival inflections. New trends in the functional and stylistic use of sentences with separate meanings in the language of modern Ukrainian periodicals have been witnessed: to the chain arrangement (contact or remote) of separate meanings, often different in the way of expression; to chain combinations of separations of different members of the sentence; to the use of large sentence structures, in which, in addition to separation, there is homogeneity of sentence members; to the penetration of separate meanings, expressed by adjectival inflections, into the headline complexes of modern Ukrainian newspapers. The stylistics of separated meanings in media texts is distinctly individualized, caused by the desire of journalists to save expressions, testify to the variety of expressions of the same thought, bring an element of the new into the syntactic synonymy of the Ukrainian language, and enrich the expressive means of the language system.

Keywords: syntactic unit, sentence member, separation phenomenon, separated meaning, simple sentence, new trend, functional and stylistic expression, expressive syntax, language of modern Ukrainian newspapers

---

Постановка проблеми. У сучасних умовах буття дедалі помітнішою стає тенденція до інтелектуалізації мовознавчої науки, прагнення науковців не лише аналізувати мову як знакову систему на різних рівнях, а й досліджувати її функційні можливості в процесах мисленнєво-мовленнєвої, культурної й духовної діяльності людини. Іншими словами, актуальності набуває «екстенсивний підхід до з'ясування специфіки і природи еволюційних процесів – від дослідження мови як замкнутої системи до її вивчення у зв'язках і різноманітних функціональних виявах» (Завальнюк, 2019, с. 383). Простежуємо також посилену увагу до актуальних проблем синтаксичної науки, оскільки «і лексичні, і морфологічні ресурси мовної структури посправжньому виявляються тільки в живій мовній тканині, у конкретних взаємозв'язках у реченні, тексті» (Вихованець, 1993, с. 5).

3-поміж синтаксичних явищ найбільш багатоаспектним постає відокремлення, яке водночас є і значеннєво-стилістичним явищем, властивим різнофункціональній мовній практиці. Істотними є взаємозв'язок формальної структури і значення відокремлених членів речення, а також особливості їхнього функціонування у сфері мови й мовлення.

Важливість синтаксису «в медійному контексті неможливо переоцінити, оскільки він формує спосіб сприйняття інформації аудиторією» (Zavalniuk, Bohatko, Pavlyuk, Kukhar, 2024, р. 1). Медійний контекст – це сьогодні не лише традиційні засоби масової інформації (газети, журнали, радіо, телебачення), а й інформаційний контент соціальних мереж (Facebook, YouTube, Instagram). І хоч наразі «дещо звужується сфера впливу друкованих медіа, поступаючись перед інтернетовими виданнями як більш доступними медійними засобами, але в обох видах медіатекстів простежуємо динаміку мовних процесів і мовних ресурсів» (Завальнюк, 2023, с. 122). Л. Прокопчук і В. Богатько вказують на «посилення значущості онлайн-видань у становленні літературної норми, її стандарту» (Прокопчук, Богатько, 2022, с. 63), а дослідниця О. Павлушенко окреслює перспективний вектор розвитку спілкування в соціальних інтернетівських мережах, яке, на її думку, «представляє живомовну практику народу, то можна з абсолютною впевненістю

стверджувати, що в просторі цих вебресурсів сьогодні формуються нові явища української мови майбутнього» (Павлушенко, 2023, с. 33). Наголосимо, що в мові традиційних і відносно інноваційних медійних засобів стилістично потужним і самобутнім постає синтаксис, який неодноразово вже досліджували, проте відокремлені члени речення, зокрема означення, не були об'єктом і предметом опису на матеріалі сучасних українських газет, що й становить **актуальність** пропонованої наукової розвідки.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження явища відокремленості досить давнє, традиційне й усталене в сучасній теорії синтаксису. Особливо активно вчення про синтаксичну відокремленість розгорнулося в 30-х роках ХХ ст. Свого часу синтаксисти-україністи (Л. Булаховський, В. Ващенко, І. Вихованець, А. Грищенко, Н. Гуйванюк, П. Дудик, Н. Іваницька, А. Кващук, М. Плющ, І. Слинько, К. Шульжук та ін.) уносили елементи нового у вивчення цього явища, збагачували теорію відокремленості цікавими думками, термінопозначеннями й ілюстративним матеріалом.

Студіювання праць науковців засвідчує, що на сьогодні не існує єдиного підходу до вивчення відокремленості, адже наявність різнолінгвістичних аспектів – формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного, комунікативного – унеможлиблює це.

Найбільш повно й цілісно явище відокремлення схарактеризувала О. Новікова в докторській дисертації «Просте ускладнене речення в сучасній українській літературній мові: структура, семантика», де в одному з розділів представила типологію відокремлених членів речення, подала їхню формально-синтаксичну і семантико-синтаксичну диференціації, схарактеризувала інтегральні ознаки відокремлених і невідокремлених членів, диференційні ознаки, що відрізняють їх (Новікова, 2021). Найновіші праці інших мовознавців торкаються окреслення граматичного статусу простих ускладнених речень у синтаксисі сучасної української мови (Кульбаська, 2014), теоретико-методичних засад відокремлення (Кухарчук, 2019), з'ясування умов відокремлення синтаксем у структурі простого ускладненого речення

(Межов, 2016) тощо.

Проте поза увагою дослідників залишилося дослідження цього логічно-мовного й мовленнєвого синтаксичного явища в різностильових текстах, зокрема в газетно-публіцистичному, адже цей стиль найшвидше реагує на все нове, що відбувається в мові під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Варто акцентувати на вияві специфіки функціонування відокремлених одиниць, з'ясуванні того, як пов'язані між собою різні види й способи ускладнення змісту й структури простого речення шляхом відокремлення в конкретних контекстах.

Метою статті є аналіз простого речення з відокремленими означеннями у його складі, з'ясування структурно-семантичних і стилістичних особливостей таких речень у мові сучасної української газетної періодики. Її завдання: 1) схарактеризувати структурну специфіку, спосіб вираження різновидових відокремлених означень, актуалізованих у мові сучасних українських газет; 2) з'ясувати семантику відокремлень, акцентуючи на комунікативній значущості; 3) окреслити стилістичну роль простого речення, ускладненого відокремленими означеннями, у масмедійному тексті.

Виклад основного матеріалу.

Відокремлення – це «сміслові та інтонаційні виділення другорядних членів речення для надання їм порівняно з іншими другорядними членами граматичної і смислової ваги» (Вихованець, Городенська, Русанівський, 1983, с. 188). Відокремлені члени речення вміщують додатковий зміст повідомлення, закладений у структурі простого ускладненого речення. Наприклад, речення *Пасажири, присутні під час інциденту, не тільки не заступилися за дітей Героя, а й навіть не зробили грубіяну зауваження...* (Голос України, 11.02.2023, с. 7) сформоване з двох частин, які сукупно передають певне конкретне ускладнене повідомлення: одна частина – синтаксично основна, предикативна (*Пасажири... не тільки не заступилися за дітей Героя, а й навіть не зробили грубіяну зауваження...*); друга частина – синтаксично залежна від першої, додаткова, напівпредикативна (*присутні під час інциденту*). Із семантичного (змістового) погляду основною частиною цього речення може слугувати й

прикметниковий зворот у синтаксичній функції поширеного відокремленого означення, якщо його логічно та інтонаційно виділити, актуалізувати в межах структури цього простого ускладненого речення. Отож у процесі мовленнєвого виділення означень формується такий різновид другорядних членів речення, як відокремлені означення.

Цей різновид відокремлення досить активний у мові сучасних українських газет. Простежено, що різнотипні відокремлені означення вживаються кількісно неоднаково. Кожен із них виявляє певну специфіку – семантичну, структурну й інтонаційну, а за писемної реалізації – пунктуаційну (вибір розділового знака зумовлений типом відокремлення, його структурою, інтонацією, місцем розташування в реченні стосовно основної частини).

З-поміж основних груп відокремлення означень у досліджуваних текстах зафіксовано такі: а) відокремлення узгоджених прикметникових означень (одиничних, дво- і кількаслівних); б) відокремлення незгоджених означень; в) відокремлення прикметникових зворотів; г) відокремлення дієприкметників і дієприкметникових зворотів.

Відокремлення узгоджених прикметникових означень. Семантико-стилістична специфіка прикметника, слушно зауважує П. Дудик, полягає в тому, що він виражає ознаки особи, предмета чи поняття, слугує назвою атрибута у внутрішньограматичній структурі речення, номінує якість ознаки, властиву комусь або чому-небудь. Як синтаксична й комунікативна одиниця прикметник здебільшого самостійно не вживається, а завжди потребує сполучуваності з іменником чи субстантивованим словом, реалізуючи при цьому властиву йому означальну функцію (Дудик, 2002, с. 100). З погляду синтаксичного – це або функція звичайного означення (*На липах з'явилося молоде пахуче листя*), або означально-присудкова функція (*Це листя – молоде пахуче*), або напівпредикативна функція, яка реалізується в одиничному відокремленому прикметникові (непоширеному відокремленому означенні) чи в прикметниковому звороті (у поширеному відокремленому означенні), напр.: *На липах з'явилося листя, молоде й пахуче; На липах з'явилося листя, молоде й пахуче й,*

безсумнівно, найсвіжіше.

Найактивніше в мові української преси сьогодення функціонують такі різновиди відокремлень:

1. Одиничне, дво- чи кількаслівне прикметникове означення, яким пояснюється особовий займенник – незалежно від того, чи прикметник (прикметник із залежними словами) перебуває у пре- або постпозиції до займенника: **Не за віком серйозні, вони випромінюють силу і ніжність, біль пережитого і рішучість** (Голос України, 12.02.2020, с. 10); **Вони, високопрофесійні люди у техніці й бізнесі, не можуть зрозуміти, [як таке коїться у цивілізованій державі]** (Урядовий кур'єр, 06.12.2019, с. 7). Як бачимо, синтаксична несполучуваність особового займенника *вони* у поданих реченнях, неконкретність його семантики зумовлює обов'язковість інтонаційного й пунктуаційного відокремлення узгоджених означень. У такому разі згаданий займенник, позначаючи когось конкретно, виявляє ознаки індивідуалізації, а його семантику контекстуально уточнюють, актуалізують у відокремленні.

2. Два чи більше узгоджених прикметникових означень (або тільки одне таке означення), які відокремлюються інтонаційно й за допомогою коми (зрідка – тире) у позиції після пояснюваного слова чи за умови, якщо перед пояснюваним словом наявне узгоджене означення: **Небайдужі вінничани, чужі, але людяні, допомогли повернутися до нормального життя** (Голос України, 25.02.2020, с. 6); **Цьогорічна зима, аномально тепла, безсніжна, негативно позначилася на формуванні водопілля** (Голос України, 22.02.2020, с. 10); **Відкрила її власними, як кажуть, іще теплими, поетичними рядками про те, що «сірість під ранжир шикують всіх»** (Урядовий кур'єр, 14.12.2023, с. 6); **Ті, хто прожив усе свідоме життя в цій країні, переповнені незабутніми враженнями й особливим досвідом – подекуди радісним, а здебільшого – сумним** (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 2); **Доти я вже могла розпізнати в ньому справжнього чоловіка – мужнього, надійного** (Урядовий кур'єр, 28.12.2019, с. 6); **3 допомогою реформ політики намагаються адаптувати пенсійну систему до різних змін –**

демографічних, економічних, соціальних, культурних (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 12).

3. Прикметникове означення, віддалене від пояснюваного (означуваного) слова іншими словами (найчастіше – це дієслово-присудок); таке відокремлене означення однаково може вживатися в пре- та постпозиції відносно пояснюваного слова: **І ти головою розумієш, що пластикна операція зі зміни облич, проста й відпрацьована, поступається перед тривалим й еволюційним процесом зміни мозку й органів травлення** (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 2); **Попід стрімкими кручами, запінена, мчала на південь річка** (Вінниччина, 20.11.2024, с. 5).

Зрідка в цій же мовленнєвій ситуації трапляються відокремлення, оформлені за допомогою тире: **Весняні підсніжники – легкі, білосніжні – повідомляють про пробудження природи** (Голос України, 27.02.2023, с. 11). У такий спосіб створюють особливу тональність фрази, логічно-емоційний центр якої припадає на відокремлене означення, максимально активізоване в пропонованому контексті.

Натрапляємо також на явища ускладнення прикметникових відокремлених означень:

а) порівнянням: **Це корисна творча праця, потрібна, як хліб, як вода** (Голос України, 19.05.2019, с. 4);

б) модально-видільними частками, вказівно-відносними займенниками: **ще, ще й, вже, вже й, і передусім, насамперед, ось, зокрема, хай навіть і** тощо: **Однак переконана, що підходити до таких рішень треба зважено, прорахувати всі «за» і «проти», зокрема економічні, кадрові та інші** (Урядовий кур'єр, 11.12.2023, с. 5); **Я розумію медичну реформу як інвестицію – насамперед інтелектуальну, а потім – економічну** (Голос України, 27.02.2020, с. 13).

Відокремлення неузгоджених означень. Кожне з неузгоджених означень поєднується з означуваним словом (членом речення) підрядним зв'язком: або керуванням – якщо синтаксично залежне слово є змінюваним, або приляганням – за умови морфологічної незмінності синтаксично залежного слова.

Спостережено, що в мові сучасної української преси відокремлюються здебільшого:

1. Неузгоджені означення, якими характеризується власна чи загальна назва або ж особовий займенник: **Кадровий офіцер**

американської армії, держчиновник, дипломат, Вільям Тейлор протягом кількох десятиліть пройшов шлях крізь війни та їхні наслідки (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 1); **Модератор круглого столу – головний науковий співробітник Інституту законодавства, д.е.н. Валерій Сергієнко – зробив огляд наявного стану енергоефективності та енергозбереження в Україні порівняно з іншими країнами** (Голос України, 29.02.2020, с. 3); **Він, високий, ставний, з вольовим обличчям і розумними очима, одразу привертає увагу** (Голос України, 29.02.2023, с. 6).

2. Неузгоджені означення, які вживаються після пояснюваного слова (власного чи загального іменника): **Очолюють її [обласну організацію ветеранів України – І. З.] керівники, щирі серцем, добрі душею і багаті життєвським досвідом** (Голос України, 04.03.2020, с. 11); **Євроінтеграція і виконання цієї угоди – найглибшого інтеграційного документа ЄС із країною-партнером в історії – сприяє залученню інвестицій в Україну** (Урядовий кур'єр, 04.03.2020, с. 2); **Основоположним завданням децентралізації є створення успішних, самодостатніх громад із новою якістю життя – сучасною інфраструктурою і доступністю послуг, Новою українською школою та амбулаторіями з телемедициною** (Голос України, 03.03.2021, с. 4); **Головною дисципліною в школі залишаються стрибки у висоту – до високого бала, до чергового рейтингу, до зірок, [у які ми постійно їм тицяємо пальцем і до яких вони обов'язково мають злетіти]** (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 1); **Перший крок на цьому шляху – назвати одне одному незручні питання – зроблено** (Урядовий кур'єр, 11.12.2023, с. 6). Відсутність відокремлення у поданих реченнях певною мірою деформувало б їхню семантику: у першому реченні означальна характеристика осіб перетворилася б на об'єкту (пор.: *щирі чим?*), що алогічно; логічним є лише питання *які?*, зорієнтоване на визначення внутрішніх рис керівників. Ще повніше означальна функція пунктуаційно виділеної частини виявляється в чотирьох інших реченнях, особливо в останньому: *який крок зроблено?*

Відокремлення прикметникових зворотів.

Прикметниковий зворот утворюють здебільшого з якісного прикметника і залежних від нього слів чи одного слова. У якісному прикметникові закладено таку ознаку предмета (особи, поняття), яка може виявлятися в ньому більшою чи меншою мірою, з різною інтенсивністю, що синтаксично зближує якісні прикметники з дієприкметниками.

Увесь прикметниковий зворот у ролі відокремленого члена речення атрибутивно характеризує препозитивне пояснюване слово, пор.: *Уважно ставтесь до законів, корисних нашій державі* (Вінниччина, 12.03.2023, с. 4) – *корисних* прикметник, здатний мати при собі синтаксично залежні слова – *нашій державі*; увесь прикметниковий зворот (*корисних нашій державі*) – поширене відокремлене означення. Подальше внутрішнє членування й трактування структури прикметникового звороту можливе лише на рівні словосполучення: *корисних* → *державі* (підрядний зв'язок керування) *нашій* ← *державі* (підрядний зв'язок узгодження).

Отже, прикметниковий зворот – це прикметник із залежними від нього словами. У мові сучасних українських газет такі звороти функціонують досить активно: *Однак переконана, що підходити до таких рішень треба зважено, прорахувати всі «за» і «проти», потрібні для реалізації економічних, кадрових та інших питань* (Урядовий кур'єр, 11.12.2019, с. 5); *І справжні гурмани знають, що немає нічого смачнішого за льезьку вафлю натюр, корисну всім, без жодних начинок* (Урядовий кур'єр, 19.12.2023, с. 4).

І відокремлені одиничні прикметники, і відокремлені прикметникові звороти вживаються в мові газетних текстів сьогодення для влучної, деталізованої характеристики особи, предмета чи явища. Що більше в реченні прикметників або ж прикметникових зворотів, то повніше схарактеризовано предмет (особу, явище). Пор.: *Головне – це щирість, справжня емоція і тема, близька кожній людині* (Культура і життя, жовтень 2024, с. 8); *Співак Йосип Машталір тут розкрив різні емоційні хвилі свого сильного голосу, багатого на тембри* (Культура і життя, жовтень 2024, с. 11).

Досить поширені в досліджуваних текстах конструкції на зразок: «відокремлений прикметник + порівняльний зворот», особливо ті

з них, які вказують на характер, волю, темперамент, зовнішні властивості людини, на позитивне чи негативне ставлення її до когось або до чогось: *Кремезний офіцер, міцний, як дуб, мусив призвичаюватися до нестерпних умов служби й побуту* (Вінниччина, 02.03.2023, с. 4).

На атрибутивну семантику прикметникового звороту може нашаровуватись обставинне значення – каузальне (причинове), темпоральне (часове), локальне (указівка на місце) та ін.: *До сучасної сторінки історії, насправді чорної від горя та червоної від крові загиблих захисників України, періодично прикута увага всього світу* (Дзеркало тижня, 14.12.2024, с. 14). У поданому реченні помітна причинова конотація прикметникового звороту.

Відокремлення дієприкметників і дієприкметникових зворотів. Відокремлення одиничних дієприкметників у мові українських газет другого-третього десятиріч XXI ст. простежуємо зрідка, що, очевидно, спричинене закладеним у дієприкметнику значенням – енергії дії, а звідси – переважною наявністю при дієприкметникові залежних слів, яке перетворює його в дієприкметниковий зворот. Пор.: у реченні *Від буревію дерево похилилося і, розколоте, впало додолу* (Україна молода, 23.12.2019, с. 3) контекстна віддаленість відокремленого дієприкметникового означення *розколоте* від пояснюваного слова *дерево* об'єктивно посилює семантику і функційну важливість відокремленого узгодженого означення. Щоправда, одиничний дієприкметник досить легко трансформувати в дієприкметниковий зворот, пор.: *Від буревію дерево похилилося і, розколоте, впало додолу і Дерево, розколоте від буревію, похилилося і впало додолу*.

На окрему увагу заслуговують *дієприкметникові звороти*, яких досить багато в мові сучасної української преси. Кожен із таких зворотів – це окреме поширене відокремлене означення, лише один член речення, у межах якого прийнято визначати характер синтаксичного зв'язку між словами в підрядному словосполученні, напр.: *Україна цілком може стати світовим центром спорту постмодерну, пов'язаного зі здоровим способом життя* (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 4); *Уже під'їжджали до гір, укритих лісом*

(Вінниччина, 23.09.2024, с. 4); *Музика для Олександра Козинця – це продовження літератури, окреслене ритмом, темпом та мелодією* (Культура і життя, 17.12.2019, с. 7). У кожному з поданих речень дієприкметниковий зворот є одним членом речення – поширеним відокремленим означенням, вираженим підрядним словосполученням: *пов'язаного зі —> способом, укритих —> лісом, окреслене —> ритмом, темпом, мелодією*. Отже, дієприкметниковий зворот (як і прикметниковий) – це завжди одночленореченнєве утворення, напівпредикативна частина простого речення (Дудик, 2002, с. 112).

Простежуємо тенденцію до ланцюгового розташування (контактного й дистанційного) відокремлених означень – однакових чи різних за способом вираження. Пор.: *За допомогою професійного 3D принтера, придбаного в рамках проєкту, схваленого й підтриманого Програмою USAID DOBRE, учасники навчаються створювати тривимірні моделі, які згодом перетворюються на фізичні об'єкти* (Україна молода, 06.11.2024, с. 6); *Цьогорічною темою форуму обрали Generation W — покоління українців, загартоване війною, готове захищати та бути свідками змін* (Україна молода, 06.11.2024, с. 7); *Але найцікавіше те, що ігристе сьогодні роблять не тільки потужні, так би мовити, старі втримки Бахмутський, Київський, Харківський заводи ігристих вин і «Одесавинпром», а й невеликі виробники нової хвилі, що виходять на ринок із свіжими ідеями, озброєні найсучаснішим обладнанням, і які також ставлять наголос на Alta expresion (смаковій виразності) свого ігристого* (Голос України, 06.02.2020, с. 6). У такий спосіб журналісти конкретизують виклад, поширюють його, додають деталі, невідомі загалу.

Так само часто функціонують структури, ускладнені кількома різними другорядними членами речення, як-от відокремленим означенням, вираженим дієприкметниковим зворотом, і відокремленою поширеною уточнювальною обставиною: *Свята Софія, зведена в центрі древнього Києва на початку XI століття, вже понад тисячу років – від часів Володимира Великого і Ярослава*

Мудрого до сьогодні – духовний, політичний і культурний центр України, свідок багатьох історичних подій (Голос України, 05.02.2020, с. 14). Такі побудови – прерогатива художньо-публіцистичних жанрів із їхнім тяжінням до розлогих описів, подекуди з колоритом художності, образності, урочистості.

Загалом кожен дієприкметниковий зворот можна перетворити в підрядне речення, унаслідок чого постають синонімічні синтаксичні конструкції, кожна, звісно, з неповторною індивідуалізованою стилістичною функцією. Напр.: **Зайнятий цими думками, професор не помітив, як пробігло заняття** (Дзеркало тижня, 02.12.2018, с. 6); пор.: **професор не помітив (чому?), бо був зайнятий цими думками.**

Останнім часом почастишало використання великих за обсягом реченневих структур, у яких, крім відокремлення, наявна однорідність членів речення. У такому разі спостерігаємо подвійне ускладнення структури простого чи частини складного речення, а також істотне удокладнення змісту. Пор.: **Як бачимо, поле нашої діяльності справді досить широке, багатофункціональне – від виробничих питань до патріотичної роботи, волонтерської допомоги бійцям на сході України, надання допомоги членам родин загиблих та поранених учасників бойових дій, а також вимушених переселенців, надання медичної, фінансової, консультативної допомоги тим, [хто цього потребує...]** (Голос України, 27.02.2023, с. 17).

Тенденційною ознакою мови сучасної української преси є функціонування в ній ланцюгових поєднань відокремлень різних членів речення, пор. відокремлення

- додатка й означення: **Щодо острахів, пов'язаних із «ввезенням брухту», то насамперед варто згадати думки виборців, які запитують: що краще для економіки й екології країни – «Жигулі», якому 40 років і він несе цілком реальну загрозу екології, а також здоров'ю і життю водія та пасажера, чи «Фольксваген» 2005 року, який регулярно проходить ТО в Європі?** (Голос України, 03.03.2020, с. 5); **На її килимах оживають вершники-козаки, вже цієї миті готові до бою за своє, за землю і волю, славні гетьмани, легендарна полтавка Маруся Чурайвна, прекрасна, горда і щаслива долею своїх**

пісень... (Голос України, 12.02.2020, с. 9);

- обставини й означення: **Змінивши військову форму на напівцивільний пошарпаний одяг, схожий на той, у якому воювала «армія» псевдореспубліки, вийшли в рейд** (Голос України, 12.02.2020, с. 11); **На полотні майстриня нанесла карту нашої держави, обрамила її червоно-чорним узором, а кожну область вишила своїм орнаментом, вклавши туди своєрідні символи, притаманні лише певному регіону** (Голос України, 06.02.2020, с. 12);

- означення, обставини, додатка: **Втішно, що і великі національні театри нині стали уважніше видивлятися молодих режисерів, активних і перспективних, розуміючи, що репертуарна і художня політика потребує оновлення крові та оновлення захоплення, тобто нової енергії** (Дзеркало тижня, 27.12.2019, с. 18);

- обставини, означення, додатка: **Натомість останнім часом, починаючи з осені минулого року, згадані чиновники почали активно надавати ті, нібито «вільні», ділянки «чужакам» – мешканцям Кременчука, сусідньої Кіровоградської області** (Голос України, 28.02.2020, с. 9).

Як бачимо, таких реченневих структур у газетному просторі досить багато. Різними є і способи вираження відокремлених членів у пропонованих ланцюгах відокремлень. Щоправда, домінують слугують означення й обставини, виражені дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами. Активність використання таких розлогих структур, у яких комбінуються різні види відокремлень, спричинена мовними інтенціями авторів газетних публікацій, їхньою потребою окреслити атрибутивні, адвербіальні чи об'єктні характеристики, важливі в кожній мовленнєвій ситуації.

Дедалі впевненіше відокремлені означення, виражені дієприкметниковими зворотами, проникають до заголовкових комплексів сучасних українських газет, употужнюючи атрибутивне значення інформативності, закладеної в назвах публікацій. Пор. заголовки: **Покоління, загартоване війною** (Україна молода, 06.11.2024, с. 7); **Напис, захований у всіх на виду** (Голос України, 15.02.2020, с. 10); **Слово, побачене в кольорі й почуте в музиці**

(Культура і життя, жовтень, 2019, с. 15); *Стратегічні комунікації як інструмент, спрямований на просування цілей держави* (Голос України, 26.02.2020, с. 8); *Завдання прокуратури – розслідувати злочини, пов'язані з військовою сферою* (Голос України, 31.01.2020, с. 9).

Висновки і перспективи дослідження.

Отже, «на тлі функціонального призначення другорядних членів речення – актуалізувати атрибутивні, об'єктні та адвербіальні ознаки предметів і явищ – у мові українських газет початку ХХІ ст. викристалізуються їхні нові стилістичні потенції: акцентування, експресивізація, вплив на читацький загал» (Завальнюк, 2010, с. 12], спричинені відокремленням – своєрідним семантико-синтаксичним ускладненням простого елементарного речення. Виразником відокремленості слугує інтонація. Відокремленим членам речення властива більша семантична вагомість у структурі простого ускладненого речення, ніж невідокремленим, бо відокремленою частиною речення завжди актуалізується важлива думка чи її істотний елемент.

У мові сучасних українських газет простежуємо різні види відокремлень: узгоджених прикметникових і неузгоджених означень, прикметникових зворотів,

дієприкметників і дієприкметникових зворотів.

Засвідчено нові тенденції щодо функційно-стилістичного використання речень із відокремленими означеннями в мові сучасної української періодики: до ланцюгового розташування (контактного чи дистанційного) відокремлених означень, нерідко неоднакових за способом вираження; до ланцюгових поєднань відокремлень різних членів речення; до використання великих за обсягом реченнєвих структур, у яких, крім відокремлення, наявна однорідність членів речення; до проникнення відокремлених означень, виражених дієприкметниковими зворотами, у заголовкові комплекси сучасних українських газет задля употужнення атрибутивного значення інформативності.

Стилістика відокремлених означень у медійних текстах виразно індивідуалізована, спричинена прагненням журналістів економити вислів, засвідчувати різновариантність у вираженні тої самої думки, привносити елемент нового в синтаксичну синоніміку української мови, збагачувати виражальні засоби мовної системи.

Література

- Вихованець, І. Р. (1993). *Граматика української мови. Синтаксис*. Київ: Либідь. 369 с.
- Вихованець, І. Р., Городенська, К. Г., Грищенко, А. П. (1983). *Семантико-синтаксична структура речення*. Київ: Наукова думка. 219 с.
- Дудик, П. С. (2002). *Просте ускладнене речення*: навч. посіб. Вінниця, 336 с.
- Завальнюк, І. Я. (2019). Нові структурно-семантичні й стилістичні вияви синтаксичних одиниць у ролі заголовків сучасних українських газетних текстів (на матеріалі періодичних видань Вінниччини). *Граматичний простір сучасної лінгвоукраїністики. Катерині Григорівні Городенській*: наук. зб. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, с. 383–394.
- Завальнюк, І. Я. (2023). Синтаксичні одиниці в мові вітчизняних масмедіа періоду російсько-української війни: оновлення змісту й структури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, вип. 37, с. 120–130. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-120-130>
- Завальнюк, І. Я. (2010). *Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ ст.: структура та прагматилістичні функції*. (Автореф. дис. д-ра. філол. наук). Інститут української мови НАН України. Київ, 40 с.

- Кульбабська, О. (2014). Просте ускладнене речення в контексті лінгвістичного знання. *Мовний простір граматики: актуальні студії: зб. наук. праць на честь 60-річчя член-кореспондента НАН України Анатолія Загнітка* / наук. ред. : М. О. Вінтонів. Донецьк: ДонНУ, с. 117–123.
- Кухарчук, І. О. (2019). Відокремлення у структурі простого речення: теоретико-методичний аспект. *Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць*, вип. 16, т. 2, с. 69–73.
- Маленко, О., Борисов, В. (2021). *Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика: навч. посіб.* Харків, 164 с.
- Межов, О. (2016). Умови відокремлення синтаксем у структурі простого ускладненого речення. *Тенденції розвитку української лексики та граматики* / за ред. І. Кононенко, І. Митнік, С. Романюк. Варшава; Івано-Франківськ, ч. 3, с. 174–187.
- Новікова, О. О. (2021). *Просте ускладнене речення в сучасній українській літературній мові: структура, семантика.* (Дис. д-ра філол. наук), Луцьк, 467 с.
- Павлушенко, О. (2023). Сленгові неологізми в українському комунікативному полі періоду російсько-української війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство): зб. наук. праць*, вип. 37, с. 25–36. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-25-36>
- Прокопчук, Л., Богатько, В. (2022). Регіональні інтернет-видання крізь призму чинних норм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство): зб. наук. праць*, вип. 35, с. 61–69. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2022-35-61-69>
- Zavalniuk, I., Bohatko, V., Pavlyuk, O., Kukhar, N. (2024). Comparative study of expressive language usage in contemporary Ukrainian and English media. *Multidisciplinary Science Journal. Special Issue: Socio-political and humanitarian changes in the context of the transformation of society.* Published Online: May 7, vol. 6. <https://10.31893/multiscience.2024ss0707>

References

- Vykhovanets, I. R. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys* [Grammar of the Ukrainian language. Syntax]. Kyiv: Lybid. 369 p. (in Ukrainian).
- Vykhovanets, I. R., Horodenska, K. H., Hryshchenko, A. P. (1983). *Semantyko-syntaksychna struktura rechennia* [Semantic and syntactic structure of the sentence]. Kyiv: Naukova dumka, 219 p. (in Ukrainian).
- Dudyk, P. S. (2002). *Proste uskladnene rechennia: navch. posib.* [Simple complex sentence]. Vinnytsia, 336 p. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Y. (2019). Novi strukturno-semantychni y stylistychni vyjavy syntaksychnykh odynyts u roli zaholovkiv suchasnykh ukrainskykh hazetnykh tekstiv (na materialii periodychnykh vydan Vinnychchyny) [New structural-semantic and stylistic manifestations of syntactic units in the role of headings of modern Ukrainian newspaper texts (based on the material of periodicals of Vinnytsia)]. *Grammatical space of modern linguo-Ukrainian studies, Kateryni Hryhorivni Horodenskiej: scientif. coll.* Kyiv: Publ. house of Dmytro Burago, 383–394. (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Y. (2023). Syntaksychni odynytsi v movi vitchyznianskykh masmedia periodu rosiisko-ukrainskoi viiny: onovlennia zmistu y struktury [Syntactic units in the language of domestic mass media during the period of the Russian-Ukrainian war: update of content and structure]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskiy. Series: Philology (linguistics): coll. of science works*, issue 37, 120–130. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-120-130> (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I. Y. (2010). *Syntaksychni odynytsi v movi ukrainskoi presy pochatku XXI st.: struktura ta prahmastylystychni funktsii* [Syntactical Units in the Language of the Ukrainian Press of the Beginning of the XXI century: Structure and Pragmasylistic Functions]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 40 p. (in Ukrainian).
- Kulbabska, O. (2014). Proste uskladnene rechennia v konteksti lnhvistychnoho znannia [Simple complex sentence in the context of linguistic knowledge]. Vintoniv, M. O. (Ed.). *Linguistic space of grammar: actual studies: coll. of science works in honor of the 60th anniversary of Anatoliy Zagnitko*, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine. Donetsk: DonNU, 117–123. (in Ukrainian).
- Kukharchuk, I. O. (2019). Vidokremlennia u strukturi prostoho rechennia: teoretyko-metodychnyi aspekt [Separation in the structure of a simple sentence: theoretical and methodological aspect]. *Innovative pedagogy: coll. of science works*, issue 16, vol. 2, 69–73. (in Ukrainian).

- Malenko, O., Borysov, V. (2021). *Ukrainske movoznavstvo yak naukovyi dyskurs: istoriia, teoriia, praktyka: navch. posib.* [Ukrainian linguistics as a scientific discourse: history, theory, practice]. Kharkiv, 164 p. (in Ukrainian).
- Mezhov, O. (2016). Umovy vidokremlennia syntaksem u strukturi prostoho uskladnenoho rechennia [Conditions for separating of unit of syntax in the structure of a simple complex sentence]. *Trends in the Ukrainian lexic and grammar development* / Kononenko, I., Mytnik, I., Romaniuk, S. (Ed.). Warsaw; Ivano-Frankivsk, part 3, 174–187. (in Ukrainian).
- Novikova, O. O. (2021). *Proste uskladnene rechennia v suchasni ukrainskii literaturnii movi: struktura, semantyka* [A simple complex sentence in the modern Ukrainian literary language: structure, semantics]. (Doctor of Philology Thesis). Lutsk, 467 p. (in Ukrainian).
- Pavlushenko, O. (2023). Slenhovi neolohizmy v ukrainskomu komunikatyvnomu poli periodu rosiisko-ukrainskoi viiny [Slang neologisms in the Ukrainian communicative field during the period of the Russian-Ukrainian war]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi. Series: Philology (linguistics): coll. of science works*, issue 37, pp. 25–36. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2023-37-25-36> (in Ukrainian).
- Prokopchuk, L., Bohatko, V. (2022). Rehionalni internet-vydannia kriz pryzmu chynnykh norm [Regional Internet editions through the prism of current norms]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi. Series: Philology (linguistics): coll. of science works*, issue 35, 61–69. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2022-35-61-69> (in Ukrainian).
- Zavalniuk, I., Bohatko, V., Pavlyuk, O., Kukhar, N. (2024). Comparative study of expressive language usage in contemporary Ukrainian and English media. *Multidisciplinary Science Journal*. Special Issue: *Socio-political and humanitarian changes in the context of the transformation of society*. Published Online: May 7, vol. 6. <https://10.31893/multiscience.2024ss0707> (in English).

Автор

Інна Завальнюк, доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
e-mail: zavalniukinna@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3993-9555>

Author

Inna Zavalniuk, Doctor of Philology, Professor, the Dean of the Faculty of Philology and Journalism named after Mykhailo Stelmakh
e-mail: zavalniukinna@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3993-9555>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest